

kovo psychologická analýza Sokratovej osobnosti i jeho osobného vývinu. Znovu zdôrazňujem, že autor sa podobral na riešenie veľmi zložitého problému vzhľadom na mnoho ráz diametrálne sa líšiace svedectvá o Sokratovi.

Prof. Fischerovi sa takto podarilo adekvátne postihnúť osobnostné konštanty Sokratovho zjavu a dosiahnuť verný a hlboko založený obraz Sokratovho mysliteľského sveta. Zvlášť výstižný je Fischerov dôkaz, že z najpodstatnejších čŕt Sokratovej

osobnosti je jeho introvertnosť ako jedna z hlavných pružín jeho aktivity.

Práca je štýlove vytríbená. Dielo sa vyznačuje jedinečným ovládaním bádateľských metód, znalosťou všetkých významných diel, vzťahujúcich sa na skúmanú tému, gréckych dejín, kultúry, literatúry, filozofie a jazyka. Treba ešte konštatovať, že popri zvrchovanej vedeckej serióznosti dielo je pútavé, svieže a nepochybne stretne sa aj so záujmom širšej kultúrnej verejnosti. I. H.

PASCALOVE LISTY PROTI JEZUITOM

Slovenský preklad Pascalových *Listov proti jezuitom*, ktorý vyšiel vo Vydavateľstve politickej literatúry,¹ je ďalším prínosom do sľubne sa rozvíjajúceho fondu prekladov klasických filozofických diel. Osobitnosť tejto publikácie spočíva v tom, že je ukázkou Pascalovho myslenia, ďalej že sprístupňuje duchovné a politické ovzdušie vo Francúzsku v 17. storočí, rozvírené vystúpením Cornelia Jansena, a napokon že je kritikou jezuitského rádu, duchaplnou kritikou s hlbokými znalosťami detailov teologickej problematiky.

Jansenizmus bol vzdelanckým hnutím a bol pokusom o utvorenie ideovej frakcie v rámci katolicizmu, ktorý vyústil v Utrechte do ustanovenia osobitnej, od Ríma nezávislej cirkevnej obce. Janseniovo učenie, obsiahnuté hlavne v diele *Augustinus* (1640), má teologický charakter a jeho jadrom je svojské pochopenie hriechu a ospravedlnenia. Podľa Jansena človek po páde Adama stratil schopnosť ovplyvniť svoje spasenie, ktoré závisí jedine od božieho uváženia. Tento náhľad je obdobou kalvínskeho učenia o predurčení. Objektívnymi spoločenskými determinantmi týchto teologických kategórií bol proces rozkladu francúzskej feudálnej spoločnosti, sputanej katolicizmom a v kultúrnej oblasti hlavne jezuitmi. Jansenizmus je protestom proti jezuitskému sebavedomému teologickému slovičkárstvu, barokovej teológii, ktorou

možno dokazovať a ospravedlňovať čokoľvek, a tým je nástrojom politickej moci i ospravedlnením činov protirečiacich mravným i právnym normám. Pascalove *Listy* sú vynikajúcou voltairovskou kritikou jezuitskej kazuistiky a probabilizmu. Je to prúd dialektickej satiry presahujúcej aktuálnosťou vlastnú dobu a viacerými postrehmi hovorí i k dnešku.

Jansenistické hnutie rozbúrilo vnútornú hladinu katolicizmu. Proti jeho stúpencom vyrukoval celý inkvizitčný front na čele s parížskou Sorbonnou. Pápež Innocent X. vymenoval osobitnú komisiu na skúmanie a odhaľovanie kacírstiev v jansenizme. Roku 1666 sa všetci vyznavači museli jansenizmu zriecť, alebo ísť do väzenia. Vynikajúcim teoretikom jansenizmu bol Antoine Arnold (1612—1694), profesor na Sorbonne. Jeho útoky proti jezuitom (*Lettres à un duc et pair*) spôsobili, že bol zo Sorbonny odstránený. Obrana Arnolda je hlavným motívom Pascalových *Listov*.

Pascalov príklon k jansenizmu a k teologickej problematike je prekvapujúcim vyústením skvelého vedeckého talentu, ale dá sa pochopiť vzhľadom na jeho nevyliciteľnú chorobu. Ale ani v teológii a v mystike nestráca ľudskú intimitu. Jeho *Myšlienky* (1670) odhaľujú hľadanie oporných

¹ B. P a s c a l, *Listy proti jezuitom*, Bratislava 1965, strán 275.

bodov existencie človeka a možno ich po tejto stránke považovať za predchodcu existencialistickej literatúry. *Listy proti jezuitom* sú ukážkou brilantnej slovnej dialektiky, novovekým sokratovským dialógom. Nie je to ľahké čítanie, najmä nie pre tých, ktorým je oblasť a terminológia teológie vzdialená. Ale nezávisle od obsahu možno obdivovať a učiť sa na logickej argumentácii.

Náročný text živo preložil a poznámkami doplnil dr. J. Žigo. Úvodná štúdia M. Žiga s citlivou znalosťou problematiky a doby je solídnym príspevkom k poznávaniu novovekej európskej kultúry a filozofie. Aj grafickou úpravou a vonkajším vystrojením sú *Listy* vydarenou publikáciou.

Ján Kocka

O PRAVIDLÁCH VEDECKEJ DISKUSIE

Polský filozofický časopis *Studia filozoficzne* uverejnil v čísle 1. ročníka 1965 podnetný článok Witolda Doroszewského *Zásady vedeckej diskusie*. Autor tu okrem iného sformuloval 10 pravidiel, ktoré je podľa neho žiaduce pri vedeckých diskusiách dodržiavať. Domnievame sa, že oboznámenie sa s takýmito pravidlami, hoci niektoré z nich sú celkom samozrejmé (čo však neznamená, že by sa v diskusiách neporušovali), nebude ani u nás neužitočné. Preto ich tu našim čitateľom predkladáme:

1. Vedecká diskusia je formou kolektívnej činnosti na riešenie určitých otázok, je teda spoluprácou, a nie konfliktom. V známom aforizme „du hoc des opinions jaillit la vérité“ — zo zrážky názorov vyvierá pravda — „hoc“ treba rozumieť ako konfrontáciu jasne formulovaných téz. Ak sa zrážka názorov mení na osobný konflikt a hádku a tento konflikt sa stáva tradíciou vo vzťahoch medzi diskutujúcimi, komplikuje to osud problému, ktorý je predmetom sporu, takže treba vynaložiť všetko úsilie, aby sa diskusia nestala hádkou.

2. Účastník diskusie má byť disciplinovaný, čo znamená, že musí počítať s tým, že keď hovorí príliš dlho, zbavuje ďalších diskutérov možnosti vyjadriť ich vlastnú myšlienku. Nerešpektovanie ostatných, rozťahovanie svojho prejavu, „táranie“ je takým príznakom nedostatku spoločenskej kultúry ako tlačenie sa do autobusu mimo radu, k pokladnici na stanici alebo k pul- tu v obchode.

3. Účastník diskusie má zvažovať svoje slová, vyslovovať ich s rozvahou, a nie v nadšení, pamätať pritom, že vyslovovanie najrozumnejších myšlienok v nepravý čas a na adresu nepravých poslucháčov môže byť nerozumným činom. K zločkám rozumného myslenia má patriť poznanie toho, čím sa stane myšlienka, keď prekročí rámec niečieho „ja“ a začne pôsobiť. Takéto predvídanie patrí k trvalým povinnostiam didaktika.

4. Účastník diskusie sa má usilovať presne pochopiť to, čo tvrdí druhá strana, pričom sa jeho úsilie má sústreďovať nielen na slová, ale aj na obsahovú intenciu výroku.

5. Účastník diskusie sústreďuje všetku pozornosť na to, čo tvrdí odporca, a nemá svojmu odporcovi imputovať, že sa vo svojich výrokoch riadi nevyslovenými, bočnými motívmi. Ak existuje možnosť takýchto predpokladov, klesá možnosť diskusie.

6. Účastník diskusie má presne referovať o tvrdeniach odporcu, nemá ich deformovať a nemá do nich vnášať nijaké prízvuky, ktoré sú im cudzie.

7. Účastník diskusie nemá podliehať vášni používať efektné štylistické zvraty, nemá sa vyžívať v diskusnom nadšení, nemá podliehať inercii slov.

8. Účastník diskusie sa nemá usilovať o to, aby sa svojmu odporcovi zunoval (dokonca ani pod titulom revanšu).

9. Účastník diskusie sa nemá vyslovovať